Berliinis põletati üheksa sünagoogi.

Purustatakse juudi äride aknaid. - Tänavad kaetud juutide kraamiga . - Viinis arreteeriti kuni 10.000 juuti ja hävitati kõik sünagoogid. - Ka Münchenis ja teistes linnades rünnatakse juute.

Rünnak juutidele — Pariisi atentaadi tagajärg.

ETA. Berliin, 11. nov.

(Reuter.) Berliini lääneosas on süüdatud kaks sünagoogi. Tulikahjud on ilmselt organiseeritud. Ka teistest linnadest teatatakse tulikahjudest. Wiinis on täna hommikul hävinud kaks sünagoogi. Juutide wastu, kellede juurest leitakse relwi, wõetakse tarwituselе drastilisi abinõusid. Sisselöödud akendele kleebitakse plakateid pealkirjadega nagu „Führer, wabasta meid juudi nuhtluseſt.“ jne. Hamburgis on meeleolu weelgi ärewam. Mitte üksi äriaknaid ei lööda sisse, waid ka asutuste ſimese ja teise korra aknaid, mis kuuluwad juutidele.

ETA. Wiin, 11. nov.

(Reuter.) Eile hommikul on umbes 500-päise rahwahulga poolt korraldatud juudiwastasel meeleawaldusel süüdatud üks juudi sünagoog. Sünagoog on täielikult maha põlenud.

ETA. Wiin, 11. nov.

(Reuter.) Juudid ootawad Briti konsulaadi ees, et saada wäljasõiduwiisasid, millede andmine katkestati täna hommikul. Kaks sünagoogi on lastud õhku ja paljud süüdatud.

ETA. Berliin, 11. nov.

(Reuter.) Berliini tänawad on kaetud igasuguste esemetega, mis on wõetud juudi äridest. Hulk juudi äriomanikke on otsustanud sulgeda oma ärid ja ära oodata sündmuste edasist arengut. Keskklinnas asuwa suurima sünagoogi aknad on sisse löödud. Tugewad politseiüksused walwawad hoone ees, juute sisse mitte lastes. Isikud, kes püüawad sündmuskohti pildistada, areteeritakse. Wiinis on wangistatud umbes 5000 juuti.

Isikuid ei rünnata.

ETA. Berliin, 11. nowembril.

(Reuter.) Eile pärast lõunat süüdati weel kaks sünagoogi. Seega on osaliselt wõi täielikult hävinud 9 sünagoogi 12 sünagoogist Berliinis. Õhtul ja homme olewat oodata juutidel weel halvemaid sündmusi.

Mitmesse juudi majasse on pruunsärklased sisse tunginud, lõhkudes aknaid ja mööbleid, lõigates katki waipu ja akna eesriideid, kiskudes lapsi woodist wälja ja sõimates korteri elanikke.

Münchenis on eksikombel lõhutud mitu aarialaste äri. Peale juba warem mainitud sünagoogi on purustatud weel suur sünagoog Treuchtlingenis.

Frankfurtis M./ä. purustati kõik juudi ärid juba warahommikul ja süüdati kolm sünagoogi. Üht neist õnnestus päästa, sest tuli kustutati warakult, kuna kaks teist põlesid weel edasi. Ka kaks juudi hotelli Frankfurterhofi wastas sai purustamise ja riiüstamise osaliseks. Palju juudi eramaju ja kõik juudi restoranid on rikutud. Paljud juudid on politsei kaitse all, kuid mitmeid wõidakse kohata ka linnas wabalt ringi liikumas.

Paistab, et ei rünnata isikuid, waid ainult nende waranduſi.

Aachenist ja teistest Reinimaa linnadest teatatakse samasugustest sündmustest.

Wiinis on hävitatud kõik sünagoogid,

wälja arwatud üks linna tsentrumis. Kuuldub, et need on kõik süüdatud süütepommidega. Juutide areteerimine jatkub.

Areteeritakse kõik meessoost juudid alla 60 aasta wanuses,

keda leitakse uulitsail, trammides ja isegi majades, kus toimetawad läbiotsimisi politseinikud koos mustkaartlastega. Teatatakse, et mõned juudid on põgenenud Wiini lähedastesse metsadesse, et pääseda areteerimisest. Wangistatute arwu kohta ei ole awaldatud ametlikku teadaannet, kuid arwatakse, et nende arw on wähemalt 10.000. Kuuldawasti nad paigutatakse Austria uude koonduslaagrisse Mauthausenis. Wahepeal kasutatakse areteeritud juute hävinud sünagoogide rusude körwaldamiseks. Nad on warustatud labidatega ja muude wajalike tööriistadega. Kuuldawasti on pärast meeleawalduste algust Wiinis 22 juuti pannud toime enesetapmise.

(Järg 7. leheküljel.)

ILMUS

O. Liiv

SUUR NÄLJAAEG EESTIS

1695—1697

LISA: VALIMIK DOKUMENTE SUUREST NÄLJAAJAST
Akadeemilise Ajaloo-seltsi toimetised IX
Hind Kr. 12.—

Suur näljaaeg 1695—1697 on üks traagilisemaid peatükke Eesti ajaloos. Käesolev uurimus annab õige ulatusliku ülevaate hätta sattunud rahva meeleheitlikust võitlusest olemasolu eest, valgustades ühtlasi tolleaegset maa- ja linnaühiskonna elu üldse.

K.O.Ü. „LOODUS“

Tartu, Ülikooli 18, tel. 4-35.
Tallinn, Kinga 6, tel. 411-92.
Posti jooksev arve nr. 2055.

Türgi president Atatürk suri.

Uueks presidendiks saab kindral Ismet Inonu? — Valimised toimuvad täna.

ETA. Istanbul, 11. nov.

(Reuter.) Ametlikult teatatakse, et Türgi wabariigi president Kemal Atatürk on surnud. Ta suri neljapäewal kell 9.05. Kemal Atatürk oli 1923. aastast saadik nue Türgi wabariigi presidendiks.

ETA. Ankara, 11. nowembril.

(Reuter.) Türgi põhiseaduse järele saab automaatselt presidendi asetäitjaks parlamendi esimees Abdul Halikrenda, kuni uue riigipea walimiseni. Parlament on kiires korras kokku kutsutud presidendiwalimiste korraldamiseks. Peetakse wõimalikuks, et Atatürgi järglaseks saab endine peaminister kindral Ismet Inonu, kes on 58-aastane. Ismet Inonu ei ole awlikust elust osa wõtnud pärast peaministri kohast loobumist. Ta on 18 aastat tihedalt koos töötanud Atatürgiga. Teiste wõimalike kandidaatidena nimetatakse kindralstaabi ülemat marssal Fevzichazmaki ja Türgi suursaadikut Londonis Fethiokyat Ent kuuldub, et nemad ei wõta ettepanekut wastu.

Presidendi walimised toimuwad täna, reedel.

Kogu Türgi leinab.

ETA. Istanbul, 10. nowembril.

(Reuter.) Kogu Türgi leinab oma presidenti. Kõik kõnd on poolest mastis ja mõsheed on tulwil tuhandeist palwetajaist. Türgi lehed ilmuvad täna eriliselt mustaga äärestatud wäljaandes. Presidendi matusepäew ei ole weel kindlaks määratud.

Atatürk maetakse Ankarasse.

ETA. Istanbul, 11. nowembril.

(DNB.) Kohe pärast president Atatürki surma teatawaksjaamist ruttasid Istanbuli elanikud uulitsaile ja platsidele. Lõpmatu inimwool liikus üle Galata silla ja piki Bosporust presidendipalee Dolma Bagtshe juure. Sinna kogunenud rahwahulk ootas tundide kaupa ankartlikus waikuses sõnumeid paleest. Peaminister Celal Bayar on eriongiga tagasi sõitnud Ankarasse. Seal peab praegu nõu komisjon matusepidustuste programmi üle. Arwatakse, et Atatürki põrm wiiakse pidulikult pühapäewal wõi esmaspäewal Ankarasse, kus toimub matmine.

Parlament astub kokku täna kell 11, et walida riigipresidenti.

Kemal Atatürk.

Kemal Atatürk sündis 1880. aastal Salonikis waese ametniku pojana. Ta polnud weel koolealine, kui ta isa suri ja ema saatis ta maale sugulaste juure, kuna tal endal polnud wõimalust poisi eest hoolitseda. Maal käis tulewane Türgi riigimees karjas ja ta oleks waheſt talupojaks jäänudki, kui ema wahepeal poleks kogunud natuke raha, mis wõimaldas pojal kooli astuda. Seal paistis ta warsti oma andekusega silma ja üks ta õpetajatest oli see, kes andis talle oma perekonnanime Mustafa, lisades sellele Kemal, mis türgi keeles tähendab „silmapaistew“.

Warakult tärkas Mustafa Kemalil huwi sõjawäe wastu ja suurte pingutuste waral pääses ta sõjakooli ning sealt edasi sõjawäe akadeemiasse. Ta wõttis osa sõjast Itaaliaga, Balkani sõdadest ja äratas Maailmasõjas tähelepanu Gallipoli wõitlustes. Kuna aga tol korral wõimul olew Enwer pasha kadestas edukat wäejuhti, kes sõdurite seas oli wäga populaarne, saadeti ta 1917. a. Kaukaasia rindele.

Türgimaa kaotuse järele õhutas Kemal rahwuslikku wastupanu, kutsudes 1919. a. suwel kokku erilise rahwuskogu. Siis astub ta laostuwa sõjawäe ettotsa, et wabastada Türgimaad wõõrastest wõimudest.

Kümne tuhande mehe eesotsas wõttis ta tagasi Armeenia, sundis prantslasi ja siis ka inglasi lahkuma maalt, löi kreeklasi Dumlupinari lahingus ja ajas nad Wäike-Aasiast wälja. Kui suurriigid juunil 1923 tunnistasid Lausanne'i rahus uue Türgi riigi piire, kuulutati Türgimaa wabariigiks ja Kemal walitti presidendiks.

Kui wäliswaenlane oli wõidetud, algas Atatürk oma suurte sisemiste reformide teostamist. Ta kaotas kalifaadi, mitmenaisepidamise, sesi ja loori kandmise, andis naistele kõik kodaniku õigused, asutas koole, wõttis tarwituselе ladina tähestiku. Sõnaga — ta löi moodsa Türgimaa, tükikese Ameerikat Wäike-Aasia südames.

Viinamüük kitsendamisele.

Vabariigi Valitsus moodustas küsimuse kaalumiseks erikomisjoni.

Wabariigi Walitsuse eileõhtusel koosolekul olid arutusel wiinamüügi kitsendamisega ühenduses olewad küsimused. Nimelt on wiimasel ajal tulnud kuuldawale rohkesti hääli, mis nõuawad restoranide lahtioleku aja piiramist ja üldist alkoholiste jookide müügi kitsendamist.

Wabariigi Walitsus küsimust arutades, asus wiinamüügi kitsendamist pooldawale seisukohale. Sellega ühenduses olewate kõigi asjaolude üksikasjaliseks kaalumiseks ja wastawate määruste ning eelnõude wäljatöötamiseks juhtnööride andmiseks moodustas Wabariigi Walitsus erilise komisjoni Peaminister K. Eenpaluga eesotsas. Komisjoni kuuluwad majandus-, sise-, sotsiaal- ja haridusministrid.

Raudtee moderniseerub.

Väljapakkumisele rida suuremaid töid.

Wabariigi Walitsuse eilsel koosolekul tulid kõne alla raudteede moderniseerimisega ühenduses olewad kawatsused. Raudteede ajakohastamiseks pandi juba kewadel maksma „Raudtee tarweteks krediidi määramise seadus“. Selle seaduse alusel tuli nüüd arutusele, milliseid wahendeid kasutada raudteede moderniseerimiseks ning kuidas seda teostama hakata. Ühenduses sellega tuleb wäljapakkumisele rida suuremaid töid, milledest tõenäoliselt osa teostatakse kodumaa tehastes ja osa wälismaal.

Eksportmunade hind kindlustati 125 sendile kilo.

Wabariigi Walitsuse eilsel koosolekul otsustati kindlustada eksportmunade uueks hinnaks 125 senti kilo.

Eksportmunade senine kindlustatud hind oli 110 senti kilo. Kuna munade hind praegusel ajal on wälismaal tunduwalt tõusnud, siis püüs meie tegelik munade hind ja ka noteeritud hind kõrgemal, kui oli Wabariigi Walitsuse poolt kindlustatud eksportmunade hind. Eksportmunade suhtes maksab aga korraldus, et kui noteeritud hind on kindlustatud hinnast kõrgem, siis kahe hinna waheſt makstakse ainult pool osa munatoojaile juure, kuna teine pool osa läheb munahinna kindlustamise fondi tagasimaksuks. Nõnda saawad kanakaswatajad tegelikult wähem raha kätte kui on noteeritud hind eksportmunade kohta.

Et praegu wajadust ei ole munahinna kindlustamise fondi suuri summasid koguda, pealegi munade hind sisetuurik on küllalt kõrge ning eksportmunade hind loomulikult peaks olema weel kõrgem, siis tuli hoolt kanda, et wäljamaksud eksportmunade eest suurenesid. Eesti Munaeksport esitas seetõttu põllutööministrile ettepaneku, et eksportmunade kindlustatud hind tõstetaks 125 sendile kilo. Säärase hinna juures oleks wõimalik kanakaswatajaile eksportmunade eest kohast tasu wälja maksta.

Wastawalt neile kaalutlustele tegi nüüd ka Wabariigi Walitsus oma otsuse eksportmunade kindlustatud hinna tõstmiseks.

Peaminister K. Eenpalu koduvalla kooli 100 a. juubelile.

Tartumaal, Wesneri wallas asuw Haawa algkool pühitseb laupäewal, 27. nov. 100-aastast juubelit. Kuna Haawa algkool asub Peaministri K. Eenpalu koduwallas ja seal on ta ise lapsepõlwes õppinud, siis wõtab Peaminister kuuldawasti kooli juubelipiduztustest isiklikult osa.

Saadik O. Strandman

nimetati Wabariigi Walitsuse poolt Eesti esindajaks diplomaatilisele konwerentsile, mis peetakse rahwuswahelise waimse koostöö konwentsiooni wäljatöötamiseks.

Taali vallas purustas noormees kivilõhkumisel käe.

Pärnu linna haiglasse toodi neljapäewal rawimisele Pärnumaal Taali wallas Taali 2. asunduses elaw 20-aastane August Eindla, kes oma kodukoha läheduses lõhkeainetega kive lõhkudes oli saanud laengu enneaegse süttimise läbi haawata. Kiwikillud purustasid noormehel wasaku käe kaks esimest sõrme ja tekitasid wigastusi näole. Wigastus kuulub raskete liiki.

Tuli hävitas Saaremaal talumaja.

Tuletikkudega mängides süütas 4-aastane laps ülekuhja, kust tuli kandus edasi elumajale.

Ostke sisukas ja huvitav suurajakiri

KÕIGILE nr. 11

Tarviline ajakiri igale naisele ja mehele.

SISU: põnev romaan, meeldivaid jutte, tabavaid nalju, 9 karikatuuri, palju pilte, korralik naine, viimane koolis — esimene elus, iluravist ja kehakultuurist. MOEOSA: nägusaid ülikondi ja palituid meestele, 70 moepilti naistele ja lastele, rikkalik käsitööosa: heegeldatud pluus, 2 varrastel kootud pluusi, äärepitse, seinavaip keelimtehnikas, suur pärsia-põrandavaip, valgetik. kaun. kohvilaualina, moodsad kindad, diivanipatju, varrastel kootud sportjakke, suur teelaualina, ümmargune heegellina, moodne daami-džamper, toolipõhjapatju, magus tütarlapse kleidikene, filee- või heegel-ilulina, mehe pullover, telgedel kootud uudisriideid jne Sügis-talvetoite, kõiksugu toitude valmistamise õpetusi, magussööke, jookidest, taimetoite jne. Kõiksugu majapidamisjuhiseid ja nõuandeid, erinurk lastele ja palju muud. Kaasas lõike- ja mustrileht. HIND 40 SENTI. MÜÜGIL KÕIKJAL.

Pärnus põles kõrgiwabriku ladu.

Kahjusumma hinnatakse 15.000 kroonile.

Neljapäewa õhtul kella 6 ajal süttis põlema Pärnus, Roosi tän. 6 asuw a.-ü. „Wennad Austerid“ kõrgiwabriku lao- ja kuurihoone, mis koos seesolewate materjalidega ja kraamiga põles maani maha. Koos ühekordse puuhoonega häwis tules elumajale ning peagi oli ka see leekides. Onnetuse silmapilgul olid kodus ainult lapsed, kuna wanemad olid wäljal tööl.

Elisabeth Wahl hindab tulest tekkinud kahju 15.000 kroonile. Osa põlenud kraami oli tule wastu kindlustatud, osa mitte.

Tule kustutamiseks anti häire kogu Pärnu tuletõrjele, kuna tuleohtu sattus wõrdsetes otsekohe tuld kustutama. Neil õnnestus wälja tuua 8 lehma, 4 sigа ja lambad. Tulle jäi loomadest ainult mõlemad glütseriini ja muud kraami. Majaomanik

Tule kustutamisele elumaja ja teiste kõrwalhoonete külge.

Omanik hindab oma kahju 3000 kroonile. Kindlustatud oli karjalaut „Eesti-Majas“ 1500 krooni eest.

Tuleleegid olid niiwõrd wõimsad, et tu-

ja muud kraami, kuna loomad suudeti põlewast hoonest wälja tuua. Kustutustöödel käisid ka Oraawa käsipritsid, kuid nende abi

Vabariigi President külastab Läti aktust.

Riiast saabub 12-liikmeline delegatsioon.

Läti iseseiswuse 20-da aastapäewa pidustusi korraldawa Eesti-Läti sõprusühingu poolt anti Wabariigi Presidendile K. Pätsile üle kutse wõtta 18. nowembri õhtul osa pidulikust Läti aktusest „Estonia“ kontserdisaalis ja sellele järgnewast ballist ohwitseride keskkogu kasiino ruumides. Wabariigi President lubas mõlemaid neid pidustusi külastada.

Lõplikult on nüüd selgunud Riiast selleks päewaks Tallinna saabuwa Läti-Eesti sõprusühingu delegatsiooni koosseis. Kokku Läti walitsuse esindajaga — teedeminister Einbergsiga on delegatsioon 12-liikmeline. Peale juba warem awaldatud isikute tulewad weel: senaator J. Ankraws, Läti põllutööksja abiesimees ja Riia ülikooli põllumajandusteaduskonna dotsent P. Kreishmanis ja Läti teedeministri sekretär J. Eglitis.

Läti aastapäewa pidulikul kontsertaktusel esinew lauljanna wabakunstnik proua Erika Saulkalns-Gailite on lõpetanud Läti riikliku konserwatooriumi ja esinenud rohkesti kontsertidega Lätis ja wälismail. Samuti on ta esinenud sümfooniakontsertidel kuulsate orkestrijuhtide juhatusel ning ringhäälingus, Läti Rahwuslikus Ooperis ja operettides koloratuur-lüürilistes partiides. Eelmise aasta 18. nowembril laulis ta Läti iseseiswuspäewa aktusel Kaunases.

Läti lauljanna pr. E. Saulkalns-Gailite.

TÄNAST LEHTE 12 LHK.

Üksiknumber 7 senti.

UUS EESTI

Reedel, 11. novembril 1938.

Nr. 309 (1082) — 4. aastakäik

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu